

ULUSAL TELEVİZYON KANALLARINDA ENGELLİ HAKLARI*

Ömer Faruk SÖNMEZ**

Kadir KARATEKİN***

Zihni MEREY****

ÖZET

Demokratik bir toplumun en önemli göstergesi o toplumu oluşturan tüm bireylerin eşit haklara sahip olması ve bu haklardan etkin bir biçimde yararlanmasıdır. Ancak demokratik bir toplum olma yolunda ağır adımlarla ilerleyen ülkemizde engelli vatandaşlar eğitim, sağlık, çalışma vb. haklardan engelli olmayan diğer vatandaşlara göre etkin bir biçimde yararlanamamaktadır. Engelli vatandaşlarımızın bu haklardan etkin bir biçimde yararlanabilmeleri için toplumsal bir duyarlılığa ve siyasi sorumluluğa ihtiyaç vardır. Bu noktada bilgilendirme, farkındalık ve kamuoyu oluşturma gücü olan görsel medyanın çok önemli bir görevi ve sorumluluğu vardır. Bu araştırma ulusal televizyon kanallarının bu görev ve sorumluluğu ne kadar yerine getirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca ulusal televizyon kanallarında, engelli haklarının ayrıntılı bir biçimde ele alındığı Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış olan "Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme"de yer alan engelli haklarına yer verilme durumu da bu araştırmanın amaçları arasındadır. Betimsel tarama modelinde yürütülen araştırmanın veri kaynağı medya takip merkezinden temin edilmiştir. 48 ulusal televizyon kanalının 2012 yılı içinde yaptığı engelliler ve engelli hakları ile ilgili yayınların analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ulusal televizyon kanallarında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların sayısı, süresi ve çeşidi açısından yetersiz olduğu; yapılan yayınlar içerisinde en fazla "çalışma ve istihdam hakkı" ile ilgili yayınların olduğu; engelliler ile ilgili yayınların daha çok "Dünya Engelliler Haftası"nın içinde olduğu Mayıs ayında ve "Dünya Engelliler Günü" nün içinde olduğu Aralık ayında yapıldığı; engelli hakları ile ilgili haberlerin ise daha çok sırasıyla Şubat, Mayıs, Aralık, Temmuz ve Nisan aylarında yapıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada engellilerin görsel medyadaki görünürlüğünün düşük

* Bu çalışmanın özeti "II. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda" sözlü bildiri olarak sunulmuştur.(Aksaray -26-28 Nisan 2013).

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd.Doç.Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD. El-mek: sonmez.omerfaruk@gmail.com

*** Yrd.Doç.Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi ABD. El-mek: kadirkaratekin@gmail.com

**** Yrd.Doç.Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD. El-mek: zihnimerey@yahoo.com

olduğu ve görsel medyada engelli haklarına yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, engelli hakları, görsel medya, ulusal televizyon kanalları.

RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES ON NATIONAL TELEVISION CHANNELS

ABSTRACT

The most significant indicator that a society is democratic is that all individuals constituting this society have equal rights and enjoy them efficiently. However, in our country that is progressing slowly on the road to democracy, the citizens with disabilities benefit from rights to education, health, and labor less efficiently than the citizens without disabilities do. Social awareness and political responsibility are required in order for the persons with disabilities to enjoy these rights efficiently. Thus, visual media, with the power to inform, raise awareness, and create public opinion, takes on a significant task and responsibility. The current research aims to reveal the extent to which national television channels achieve this task and fulfill this responsibility. In addition, the status of rights stated, in details, by the “UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities” included by the national television channels is among the aims of the current research. Data for the current study conducted with descriptive survey model were obtained from the media follow-up center. Descriptive analysis was used to analyze the content on persons with disabilities and rights of persons with disabilities broadcasted by 48 national television channels in 2012. Results of the analyses showed that the number, duration, and types of broadcasts about persons with disabilities and rights of persons with disabilities on national television channels were not adequate; “work and right to employment” were mostly emphasized; broadcasting on persons with disabilities was mostly on during “World Week of Persons with Disabilities” in May and during “World Day of Persons with Disabilities” in December; and the news about rights of persons with disabilities was mostly broadcasted in February, May, December, July, and April. The current study concluded that the level of visibility of persons with disabilities on visual media was low and the visual media did not adequately include rights of persons with disabilities.

Key Words: Person with a disability, rights of persons with disabilities, visual media, the national television channels.

GİRİŞ

Medya, iletişim ortamı, iletişim araçları anlamına gelmektedir (TDK, 2013). Son yıllarda medya kavramı yerine kitle iletişim araçları (gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet) kavramı da kullanılmaktadır (Mora, 2008a). İnsanın fiziksel olarak değil ancak zihinsel olarak içinde bulunabildiği bu sanal ortamlar belirli bir mesajı aktarmak için oluşturulmuş araçlardır (Altun,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

2013). Bu özelliği ile medya bireylerin bilgi almasında, yakın/uzak çevresindeki tüm olaylardan ve gelişmelerden haberdar olmasında kullanılan etkili bir araçtır. Özellikle de görsel medya bu konuda yazılı medyaya göre açık ara öndedir. Çünkü insanlar gördüklerinden daha hızlı etkilenmekte, olaylara ve olgulara karşı farkındalıkları daha hızlı oluşmaktadır. Görsel medya araçları içerisinde televizyon günümüzde kolay ulaşılabilir/elde edilebilir olması nedeni ile diğer görsel medya araçlarına (sinema, internet) göre daha yaygın kullanılmaktadır. Bu özelliği onun toplumsal işlevlerini de arttırmıştır. Katz, Burton ve Mcquail'e göre medyanın beş temel işlevi vardır. Bunlar; bilgilendirme, kültürel devamlılık, toplumsallaştırma, kamuoyu yaratma ve eğlendirmedir (Özdemir, 1998; Akt: Mora, 2008 b). Günümüzde televizyon kanallarının yayın akışlarına baktığımızda medyanın işlevlerinden en çok eğlendirme işlevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Ancak medyanın, özellikle görsel medyanın (televizyonların) kamu yararı sağlamadaki etkisi unutulmamalıdır. Medyanın kamuoyu oluşturmadaki işlevi düşünüldüğünde bu işlevi kullanacağı alanların başında engelli vatandaşlarımızın yaşadığı sorunlar ve onların sahip oldukları haklar gelmelidir. Çünkü engelli, sosyal çevrenin bireyden isteklerini, beklentilerini engeli nedeniyle yerine getiremediği için bu problem bireyin kendi problemi olmaktan çıkıp sosyal bir probleme dönüşmektedir (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1998). Bu sosyal problemlerin çözümü sadece engelli vatandaşımızı değil tüm vatandaşlarımızı ilgilendirmektedir. Bu sosyal problemler hakkında toplumun bilgi, farkındalık ve duyarlılık sahibi olabilmesi için sosyal problemlerin çözümünde kamuoyu oluşturma gücü olan medyanın sorumluluğu vardır.

Medyanın bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için engelli vatandaşlarımızın sorunlarına ve sahip oldukları haklara yeterince yer vermesi gerekmektedir. Bu bağlamda engelli ve engelli haklarını açıklamak yerinde olacaktır.

İnsandaki sosyal eğilimler sürekli olarak onları bir arada yaşamaya sevk etmektedir (Ergün, 1994). Ancak bazı durumlar sosyal yaşama eğilimini ortadan kaldırmaktadır. Bireyin yaşadığı sürece oynaması gereken rolleri yetersizlik yüzünden oynayamaz durumda kaldığı bu özel durumlara özür ya da engel denilmektedir (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1998). Bedenen, zihnen ve sosyal yönden normalden farklı olan bu bireyler (Doğan, 2011) sosyal yaşamın içine girmekte zorluk çekmektedirler. Oysa ki bu bireylerin hayatını mutlu bir şekilde devam ettirebilmesi için; toplumun bir üyesi haline gelmesi ve diğer bireylerle benzer davranışlar göstererek toplumsal çevresine uyum sağlaması (toplumsallaşması) gerekmektedir (Bozkurt, 2011). Sosyal hayatın içinde unutilan bu dezavantajlı gruplar engelli olarak nitelendirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 1980 yılında yaptığı sınıflandırmada özürüllüğü fonksiyonel bir hasar, sakatlığı normal aktivitelerde kısıtlılık ve engelliliği ise sosyal dezavantaj olarak tanımlamıştır (Şahin, 2005). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi (2006)'nde "Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir" şeklinde ifade edilmiştir. Engelliler Hakkında 5378 Sayılı Kanuna göre ise engelli; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlamıştır. Engelliliğin ülkemizde ve dünyada çeşitleri şu şekildedir: Ortopedik engelli, görme engelli, işitme ve konuşma engelli, zihinsel engelli ve süregen hastalıklılar (Öztürk, 2011). Ülkemizde bu engel türlerine giren çok sayıda vatandaşımız bulunmaktadır. TÜİK verilerine göre ulusal özürüllüler veri tabanına kayıtlı özürüllülerin % 29,2'si zihinsel özürüllüler, % 25,6'sı süregen hastalığı olan özürüllüler, % 8,8'i ortopedik özürüllüler, % 8,4'ü görme özürüllüler, % 5,9'u işitme özürüllüler, % 3,9'u ruhsal ve duygusal özürüllüler, % 0,2'si dil ve konuşma özürüllüler ve % 18'ide birden fazla özüre sahip olanlardır.

Kayıtlı özürliülerin, % 58,6'sı erkek, % 41,4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Ülkemiz nüfusunun %12,29'u (yaklaşık 8,4 milyona denk gelen nüfus) engelli bireylerden oluşmaktadır. (TÜİK, 2011).

Engelli bireylerin de toplumda bağımsız bir yaşama ve toplum tarafından kabul görmeye ihtiyaçları vardır. Ne yazık ki bu konuda eşitsizliklerin neden olduğu toplumsal sorunlar yaşanmaktadır (Doğan, 2011). Bu eşitsizliklerin ve neden olduğu sorunların ortadan kaldırılması için engelli haklarının korunup geliştirilmesi gerekmektedir. Engelli hakları ile ilgili uluslararası düzeyde atılan en önemli adımlardan birisi Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan "Engellilerin Haklarına Dair Sözleşmedir". Bu sözleşme 12.02.2006 tarihinde; New York'da Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde kabul edilmiş olup; Türkiye Cumhuriyeti ilgili protokolü ve sözleşmeyi 20.03.2009 tarihinde imzalamıştır (İnal, 2011). "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme" Resmi Gazetenin 14.07.2009 tarih ve 27288 sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 50 maddeden oluşan metinde engellilerin hakları genel olarak şu şekilde ifade edilmiştir: "Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik, Erişebilirlik, Yaşama Hakkı, Yasa Önünde Eşit Tanınma, Adalete Erişim, Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğı, İşkence, insanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama, Sömürü, şiddet veya İstismara Maruz Kalmama, Kişisel Bütünlüğün Korunması, Seyahat Özgürlüğü ve Uyruluk, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma, Kişisel Hareketlilik, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim, Özel Hayata Saygı, Hane ve Aile Hayatına Saygı, Eğitim, Sağık, Habilidadasyon ve Rehabilitasyon, Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma, Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım, Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım" (URL 1).

Uluslararası düzeyde engelli haklarının ayrıntılı bir biçimde ortaya konulması, uzun yıllar boyunca ihmal edilmiş engelli vatandaşlar için çok önemli bir kazanımdır. Ancak bundan daha önemlisi bu hakların kağıt üzerinde kalmayıp hayata geçirilmesidir. Engelli haklarının hayata geçirilmesinde herkesin görev ve sorumluluğu bulunmaktadır. Bireylerin bu görev ve sorumlulukların farkında olması ve yerine getirmesi için daha küçük yaşlardan itibaren insan hakları ve vatandaşlık eğitimini alması gerekmektedir. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Başlangıç bölümünde toplumdaki tüm birey ve organların öğretim ve eğitim yoluyla "insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirmek" ve "insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel ve eylemsel olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağılamak" şeklinde ifade edilen bu iki amacı gerçekeştirmek için çaba göstermelerini istemiştir (Gülmez, 1994). Kepenekçi (2008) insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ile kazandırılması hedeflenen davranışları sahip olunan hakların bilinmesi, kullanılması, korunması ve geliştirilmesi olarak özetlemektedir. İnsan hakları ve vatandaşlık eğitimi ilkokul ve ortaokul kademesinde sosyal bilgiler dersi ile öğretilmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin engelli haklarını da öğreneceğı ders sosyal bilgiler dersidir. Nitekim MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2005)'nin 2. genel amacı (*Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını, milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir*) 4. genel amacı (*Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir*), 14. genel amacı (*Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer*) ve 17. genel amacı (*İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösteri*) ile öğrencilerden insan haklarının bir boyutu olan engelli haklarını bilmesi, bu hakları kullanması, koruması ve geliştirmesi beklenmektedir. İnsan hakları ve vatandaşlık eğitimi açısından sosyal bilgiler öğretim programının önemli saç ayaklarından birisi de değerler eğitimidir. Çünkü toplumsal yaşamdan dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan engelli vatandaşlarımıza duyarlı davranışabilmesi için diğer vatandaşların bir takım değerlere sahip olması gerekmektedir. Bu değerlerin ilkokul ve ortaokulda kazandırılacağı ders; iyi ve etkili vatandaş yetiştirme amacı olan sosyal bilgiler dersidir. Örneğın 6. sınıfta "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanında öğrencilere kazandırılması gereken "hak ve özgürlüklere saygı", 7.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

sınıfta "Birey ve Toplum" öğrenme alanında "*farklılıklara saygı*" (MEB, 2005) değerleri ile öğrencilerimizin engelli vatandaşlarımıza daha duyarlı olmaları sağlanabilir.

Engellilerin haklarının korunup geliştirilmesi için her alanda onların pozitif bir ayrımcılığa tutulması zaruridir. Bu alanlardan birisi de medyadır. Özellikle görsel medyada engellilerin görünürlülüğünün artırılması gerekmektedir. Bundan daha önemlisi de engellilerin görsel medyadaki görünürlülüğünün niteliğini arttırmaktır. Bu; engelliler ile ilgili yapılacak her yayının kalitesinin artırılmasıyla; engelliler ile ilgili haberlerin tüm yıl içerisinde dengeli bir biçimde dağılmasıyla ve engellilerin sosyal hayatın içine katılmalarını sağlayacak farklı konuları içeren (eğitim, sağlık, çalışma hayatı, engelli hakları vb) yayınların yapılmasıyla sağlanabilir. Medyada geleneksel habercilik yerine Alankuş (2009)'un hak odaklı habercilik diye ifade ettiği bir habercilik anlayışının yapılması engellilerin medyadaki görünürlülüğünü daha da arttıracaktır. Alankuş (2009) hak odaklı haberciliğin üç önemli hususunu şöyle vurgulamaktadır:

1. Hak ihlallerini haber yapıp, takip eden bir habercilik.
2. Bütün haberleri "ötekiler" lehine odaklı kılmak,
3. Haber yaparken hak ihlali yapmamak, haklar konusunda bilgilendirici, kullanımları konusunda cesaretlendirici olmak.

Yıldırım (2011) Engelli haberlerinin hak haberciliği bağlamında gerçekleştirilmesi ile, haberlerde engelli haklarına daha fazla yer verileceğini, engellilerin hakları konusunda daha çok bilgiye, daha kolay yollardan ulaşabileceğini, engellilerin yaşadığı hak ihlallerinin medyada daha çok yer bulacağını. Engellilere ilişkin haberlerde yalnızca konu edilen olayın sunulmayacağı, haberin konusunun sorun odaklı bir anlayışla aktarılacağını ve haberin içeriğinde engellilerin yalnızca sorunlarının gündeme getirilmesi değil, yaşanan sıkıntıların çözümü noktasında yapılabileceklerin de yer alacağını ifade etmektedir.

Engelli olma durumu, kişinin yaşı, etnik kimliği, geliri, küresel ya da yerel olarak toplumsal statüsüne bakmaksızın engelli kişiyi toplumdan soyutlamaktadır. Engellilerin bu durumunu medyada da görmekteyiz. Medyanın son zamanlarda engelli olma konusuna ilgisi artmış olmasına rağmen hala bu konuyu çok az işlemekte ve engelli vatandaşların seslerini çok nadir duyurmaktadır. Örneğin New York'taki WBAI radyosunun "En Büyük Azınlık" başlığı ile duyurduğu programındaki azınlığın engelliler olduğunu anlayan bir çok radyo dinleyicisi büyük bir şaşkınlık yaşamıştır (Fleischer & Zames, 2011). Bu durum Batı dünyasında da engellilerin görmezlikten geldiğini göstermektedir.

Yabancı literatür incelendiğinde, engelli hakları ve medyada engelli hakları ilgili araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları "*Barnes & Oliver, 1995; Auslander & Gold, 1998; Miles, 1996; Hartnett, 2000; Balcazar, Keys & Suarez-Balcazar, 2001; Stainton, 2002; Parens & Asch, 2003; Jaeger, 2004; Raz, 2004; Goggin & Newell, 2004; Stibbe, 2004; Mabbett, 2005; Peters, Johnstone & Ferguson, 2005; Haller, Dorries & Rahn, 2006; Soffer, Rimmerman, Blanck & Hill, 2010*"dir. Bu araştırmalar içinde medyada engelli hakları ile ilgi olanları şu şekilde özetlenebilir:

Auslander ve Gold, (1998) "Medyada engelli terminolojisi: Kanada ve İsrail gazete haberleri üzerine bir karşılaştırma" adlı çalışmalarında her iki ülkenin gazetelerinde engelliler için uygun olmayan çok farklı bir terminoloji kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Stibbe,(2004)'nin "Japon televizyon dramasında sakatlık, cinsiyet ve güç" adlı çalışmasında Japon toplumunda ve medyasında engellilerin bir ayrıma tutulduğu, ancak 1990'lı yıllardan itibaren Japon televizyonlarında engelliler ile ilgili yayınların şaşırtıcı bir şekilde arttığı ve son on yılda engelliler ile birçok programın yapıldığı vurgulanmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

Goggin ve Newell, (2004)“*Birleştirici Ulus? Engellilik, Kök Hücreleri ve Avustralya Medyası*” adlı çalışmalarında Avustralya’da 2002 yılında embriyonik kök hücreleri üzerindeki tartışmalardan yola çıkarak; engelliliğin milliyetçilik ve biyo-teknolojik söylemlerde nasıl inşa edildiğini anlamak için medya analizinin önemini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda çoğulcu bir toplum özelliği taşıyan Avustralya’da engellilerin medyada yeterince temsil edilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Haller, Dorries ve Rahn, (2006) “Amerika engelli toplumsal kimliğe karşı medya etiketi: Değişen kültürel dil örneği” adlı çalışmalarında engelli terminolojisinin haberlerde medya çerçevesinde nasıl ele alındığını incelenmeyi amaçlamışlardır. Daha spesifik olarak bu araştırma engelli hakları üzerine gazetecinin dil seçimi, Engelliler Yasası ile Amerikalıların etkisini incelenmektedir. Bu amaçla son on yılda yayınlamış olan Washington Post ve The New York Times gazetelerinin engelliler ile ilgili çıkmış olan haberleri içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Araştırma sonucunda; bazı gazetecilerin engelliler ve engelli hakları hakkında sınırlayıcı, dar kalıplaşmış söylemleri sürdürse de ABD Engelli Hakları Hareketinin 1990’daki söylemleri ile engelli terminolojisinde önemli değişimlerin olduğu tespit edilmiştir.

Soffer, Rimmerman, Blanck ve Hill (2010) “Medya ve İsrail engelli hakları mevzuatı: ilerlemeler veya karmaşık ve çelişkili görüntüler” adlı çalışmalarında 1998 tarihli Engeli İnsanlar İçin Eşit Haklar Kanunu yürürlüğe girdikten sonra engelli hakları ile İsrail basınına yansımalarını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda İsrail medyasında yer alan haberler incelenmiştir. Kapsamlı bir literatür ve medya incelenmesi sonucunda engelli hakları hakkında yürürlükte olan mevzuat ve politik amaçlar ile bunun medyaya olan yansımaları arasında bir çelişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de ise engelliler ile ilgili çok sayıda araştırma olmasına rağmen medyada engelli hakları ile ilgili olarak Yıldırım (2011)’ın “*Engellilere İlişkin Haberlerin Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi*” isimli yüksek lisans tez çalışması dışında bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın Türkiye’de ulusal televizyon kanallarında engelli haklarına yer verilme durumunu farklı değişkenlerle ortaya koyması açısından bu alandaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. .

Çalışmanın Amacı

Engelli vatandaşlarımızın haklardan etkin bir biçimde yararlanabilmeleri için toplumsal bir duyarlılığa ve siyasi sorumluluğa ihtiyaç vardır. Bu noktada bilgi, farkındalık ve duyarlılık kazandırma ve kamuoyu oluşturma gücü olan görsel medyanın çok önemli bir görevi ve sorumluluğu vardır. Bu araştırma ulusal kanalların bu görev ve sorumluluğu ne kadar yerine getirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca ulusal televizyon kanallarında, engelli haklarının ayrıntılı bir biçimde ele alındığı Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış olan “Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme”de yer alan engelli haklarına yer verilme durumu da bu araştırmanın amaçları arasındadır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır.

- 1- Ulusal televizyon kanallarında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların dağılımı nedir?
- 2- Ulusal televizyon kanallarında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların yayın süreleri nedir?
- 3- Ulusal televizyon kanallarında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yayınların türleri nedir?
- 4-“Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde” yer alan engelli haklarının ulusal televizyon kanallarında yapılan yayınlarda yer verilme durumu nedir?

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

5- Ulusal televizyon kanallarında engelliler ile ilgili yayınların aylara göre dağılım oranı nedir?

6- Ulusal televizyon kanallarında engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların aylara göre dağılım oranı nedir?

YÖNTEM

Çalışmanın Modeli

Araştırma durum tespit niteliğinde olduğu için verilerin toplanması aşamasında betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1999). Bu tür araştırmalarda daha çok "ne, nerede, ne zaman, hangi sıklıkta, hangi düzeyde, nasıl" gibi soruların cevaplandırılmasına olanak tanır (Büyüköztürk ve diğ., 2009).

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Medya Takip Merkezinden elde edilen, 2012 yılı içinde, ulusal olarak yayın yapan 48 televizyon kanalında engellileri ve engelli haklarını içeren 3101 yayın kullanılmıştır. Araştırmada bu yayınların hem açıklamalarından hem de video görüntülerinden yararlanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Bu araştırmada 48 ulusal televizyon kanalından elde edilen çok sayıdaki veriyi (3101 yayın) okuyucuya anlamlı bir şekilde sunabilmek amacıyla betimsel analiz kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada özellikle BM tarafından 2006 tarihinde kabul edilmiş olan "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme"de yer alan engelli haklarına göre 48 ulusal televizyon kanalında yapılan yayınlar betimsel analize tabii tutulmuştur. Ancak analize alınan yayınlar bu sözleşmede yer alan bazı engelli haklarından birden fazlası ile ilgili olduğu için bu haklar birleştirilerek analiz edilmiştir. Örneğin "İstanbul'daki engelli vatandaşlar için ayrılan yol engellerle dolu" haberi sözleşmede yer alan Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma Hakkı ile ilişkilendirilebildiği için bu engelli hakları tek bir kategori olarak toplanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için 3101 yayın önceden belirlenmiş kategorilere göre iki ayrı araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Bu tür çalışmalarda en az % 70 düzeyinde bir güvenilirlik yüzdesine ulaşmak gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada araştırmacılar arasında % 96'lık bir görüş birliğine ulaşılmıştır. Araştırmada gözlenen durumların okuyucuya çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla ulusal televizyon kanallarında engelli ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınlardan çok sayıda örnekler verilmiştir.

Bulgular ve Yorum

1. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler ve Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Yayınların Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorum

2012 yılı içinde 48 ulusal televizyon kanalında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların genel dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler ve Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Yayınların Genel Dağılımı

Yayında Aranan	f	(%)
Engelli	1496	%48
Engelli Hakları	1605	%52
Toplam	3101	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi 2012 yılı içinde 48 ulusal televizyon kanalında engelli ve engelli hakları ile ilgili toplamda 3101 adet yayın yapılmıştır. Bu yayınların % 48'i (1496) engelliler ile ilgili iken % 52 (1605)'si ise "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme" de yer alan engelli hakları ile ilgilidir.

Engelliler İle İlgili Haberler

- "Dünya engelliler gününde Sinan Akçıl Alanya'da konser verdi." süre:8.42sn. 09.12..2012, (Kanal 9)
- "Denizli'de büfe işleten engelli vatandaşın dükkanına giren hırsızlar 20 bin liralık sigara çalıp kayıplara karıştı". süre:1.31sn. 04.12.2012, (Kanal 47).
- "İstanbul Fuar Merkezi'nde düzenlenen Engelsiz Yaşam Fuarı'nda engellilerin günlük hayatlarını kolaylaştıracak ürünler sergilendi." süre 1.55 sn. 09.12.2012.(Kanal 5)

Engelli Hakları İle İlgili Haberler

- "Kamu ve özel sektörde engellilerin çalışması için yapılan protokol Bakan Faruk Çelik ve Bakan Fatma Şahin birlikte imzaladı." süre 1.51 saniye, 18.02.2012 (Kanal 4) **(Çalışma ve İstihdam Hakkı)**
- "Adana'da 14 yaşındaki kız,geçirdiği trafik kazasında yürüme kabiliyetini kaybeden babasına bakabilmesi için okuldan alındı." süre 1.54 saniye, 06.12.2012. (Kanal 30) **(Eğitim Hakkı)**
- "Adana'da doğuştan beyinde hasar olan 11 yaşındaki çocuğun, 45 bin liralık ameliyatı olmazsa ömür boyu engelli kalacağı belirtildi." süre 1.44 saniye, 08.08.2012. (Kanal 22) **(Sağlık Hakkı)**

Bulgulara göre bir yıl içinde 48 ulusal televizyon kanalında engelliler ve engelli hakları ile ilgili toplamda 3101 adet yayın gerçekleşmiştir. Bu yayınların engellilerin medyadaki görünürlüğünü sağlamada yetersiz olduğu söylenebilir. Çünkü bir güne yaklaşık 8 yayın düşmektedir. Bu 8 yayının her birisini ayrı televizyon kanallarının verdiğini düşündüğümüzde 48 ulusal televizyon kanalı içinden günde sadece 8 ulusal televizyon kanalının engelliler ve engelli hakları ile ilgili yayın yaptığı söylenebilir. Ancak bu yayınların aynı televizyon kanalının sabah, gün ortası, akşam ve gece haberlerinde tekrarlandığı düşünüldüğünde bu 8 yayını yapan kanal sayısının daha da az olduğu görülecektir.

2. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler ve Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Programların Yayın Sürelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

2012 yılı içinde 48 ulusal televizyon kanalında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan programların yayın süreleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelli ve Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Programların Yayın Süreleri

	Yayın Süresi	f	%
Engelliler ve Engelli Hakları	0-3 dk.	1998	64,5
	3-5 dk.	818	26,4
	5-7 dk.	196	6,3
	7dk. ve üzeri	89	2,8
	Toplam	3101	100

Ulusal televizyon kanallarında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların sürelerine bakıldığında ilk sırayı %64 (1998) ile 0-3 dakika arasında yapılan yayınların aldığı görülmektedir. 7 dakika ve üzeri yapılan yayınlar, toplam yayınların içinde sadece % 2,8 (89)'i oluşturmaktadır. Bu bulgu yapılan yayınların daha çok kısa haber niteliğinde yayınlar olduğunu göstermektedir. Toplumun engelliler ve engelli hakları ile ilgili farkındalık ve duyarlılık kazanması için bu yayın sürelerinin yetersiz olduğu söylenebilir.

3. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler ve Engelli Hakları İle İlgili Yayınların Türlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

2012 yılı içinde 48 ulusal televizyon kanalında engelliler ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların türleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler ve Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Yayınların Türleri

Yayın Türü	f	%
Haber (Ana Haber, Gün Ortası , Saat Başlı Haberleri)	2870	%92.6
Diğer (Etkinlik, Spor, Magazin, Sanat, Eğlence, Kültür, Yarışma)	231	%7.4
Toplam	3101	100

Ulusal televizyon kanallarında yapılan yayınlar, türlerine göre incelendiğinde %92.6 (2870)'sının haber türünde yayınlar olduğunu görmekteyiz. Yapılan yayınların sadece %7.4 (231)'ü haber dışındaki yayınlardır. Bunlar; etkinlik, spor, sanat, magazin, eğlence, kültür ve yarışma yayınlardır. Bu bulgulara dayanarak engellilerin sosyal yaşamda yer alma durumlarının çok az olduğu ya da ulusal televizyon kanallarının engellilerin sosyal yaşam içindeki etkinliklerine çok az yer verdiği söylenebilir. Engelliler ve engelli hakları ile ilgili yayın türlerinden seçilen örnekler aşağıda verilmiştir:

Haber Yayınları

- *Aile Bakanı Şahin, 2013'te kamuda engelli istihdamının olacağını söyledi. **Saat Başlı:** süre 14.sn. 29.12.2012(Kanal 19).*
- *Özürlü memur seçme sınavı sonuçları açıklandı. **Günortası:** süre:25 sn 31.5.2012.(Kanal 17).*
- *Tokatlı küçük Nisanur kollarının olmamasına rağmen ayakları ile hayata tutunuyor. **Anahaber:** süre: 1.23sn . 30.12.2012, (Kanal 8).*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

Diğer Yayınlar

Etkinlik

- Engelli çocuklar, İBB'nin düzenlediği şenlikte balık tuttu. süre:1.02sn. 14.05.2012, (Kanal 11).
- Nuh Çimento İÖO'nda iki kardeş 5 bin mavi kapak toplayarak engelli sandalyesi aldı. süre:1.52sn. 13.10.2012, (Kanal 13).
- Dr. Mustafa Öten İlköğretim Okulu öğrencileri engelli arkadaşları için kermes düzenledi. süre: 1.50.sn. 28.03.2012, (Kanal 28).

Kültür

- Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında imzalanan protokolle kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar ve gazilerin sosyal ve kültürel yaşama katılmalarını sağlayacak. süre: 46 sn. 26.03.2012, (Kanal 33).

Magazin

- İSÖM özürlü ailelerini bilgilendirmek amacıyla Haliç Kongre Merkezi'nde panel düzenledi. Bekir Köksal'ın açıklamaları haberde yer alıyor. Panel sonrasında engellilere moral vermek amacıyla Mustafa Sandal, Gökhan Tepe ve Mustafa Ceceli sahneye çıktı. süre: 1.24 sn. 18.03.2012, (Kanal 31).
- Engelliler Haftası kapsamında CRR'de düzenlenen etkinliğe görme engelli sanatçı Metin Şentürk orkestra şefi olarak katıldı. Etkinliğe Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin de katıldı. süre: 1.44 sn. 12.05.2012, (Kanal 19).

Spor

- Sağ kolu sol kolundan kısa olan İlker Tuzcu, Bedensel Engelliler Dünya Badminton Şampiyonası'nda tek erkekler kategorisinde ikinci oldu. süre: 1.16 sn. 08.02.2012, (Kanal 3).
- Tekerlekli Basketbol 2. Liginde Konya Engelliler, İzmir Karşıyaka Engelliler'i 72-63 mağlup süre: 22 sn. 11.02.2012, (Kanal 7).
- Adana Engelliler Spor Kulübü, ligde yaptığı 13 maçın tamamını kazandı. süre: 1.24sn. 21.02.2012, (Kanal 9).

Yarışma

- TTNNet, açtığı yarışmayla kurumsal sosyal sorumluluk projelerini ödüllendirdi. süre: 3.24sn. 12.02.2012, (Kanal 8).
- Macaristan'da engelliler arasında güzellik yarışması yapıldı. 29.2.2012. 1.52.sn.

süre: 1.52sn. 29.02.2012, (Kanal 11).

- Bağcılar Belediyesi ve İBB Özürlüler Müdürlüğü, engellilerin yer aldığı bir resim yarışması düzenledi. Bağcılar Belediye Başkanı. Lokman Çağırıcı'nın açıklamalarına yer veriliyor. süre: 2.07sn. 19.12.2012, (Kanal 44).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

4. "Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde" Yer Alan Engelli Haklarına Ulusal Televizyon Kanallarında Yapılan Yayınlarda Yer Verilme Durumuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ulusal televizyon kanallarında, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış olan "Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme"de yer alan engelli haklarına yer verilme durumu Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ulusal Televizyon Kanallarında "Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde" Yer Alan Engelli Haklarına Yer Verilme Durumu

No	Engelli Hakları	Yayın Sayısı	%
1	Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma Hakkı, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim Hakkı	353	22
2	Yaşama Hakkı, Kişisel Bütünlüğün Korunması,	44	2.7
3	Sağlık, Habilitasyon ve Rehabilitasyon Hakkı	46	2.9
4	Eğitim Hakkı	79	5
5	Çalışma ve İstihdam Hakkı	413	25.7
6	Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım Hakkı	18	1.1
7	Adalet Erişim, Yasa Önünde Eşit Tanınma, Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik Hakkı	78	4.9
8	Kişî Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı	0	0
9	Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama, İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama Hakkı	13	0.8
10	Hane ve Aile Hayatına Saygı, Özel Hayata Saygı Hakkı	4	0.2
11	Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma Hakkı	25	1.6
12	Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım Hakkı	359	22.3
13	Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar Hakkı	173	10.8
14	Seyahat Özgürlüğü ve Uyrukluk	0	0
	Toplam	1605	100

Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan haklar 14 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler içinde ulusal televizyon kanallarında engelli hakları ile ilgili yapılmış toplam 1605 yayın içinden en fazla yayın %25,7 (413) ile engellilerin "çalışma ve istihdam hakkı" konusunda yapılmıştır. Bunu sırasıyla %22,3 (359) ile "kültürel yaşama, dinlenme, boş zaman aktiviteleri ve spor faaliyetlerine katılım hakkı", %22 (353) ile "erişebilirlik, kişisel hareketlilik, bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma ve düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim hakkı" takip etmektedir. En az yayın ise % 0,2 (4) ile " hane ve aile hayatına saygı, özel

hayata saygı hakkı" kategorisinde yapılmıştır. Bunu sırasıyla % 0,8 (13) ile " sömürü, şiddet veya istismara maruz kalmama, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı", %1,1 (18) ile "siyasal ve toplumsal yaşama katılım hakkı" %1,6 (25) ile " yeterli yaşam standardı ve sosyal korunma hakkı", % 2,7 (44) ile "Yaşama Hakkı, Kişisel Bütünlüğün Korunması" ve %2,9 (46) ile "sağlık, rehabilitasyon ve rehabilitasyon hakkı" izlemektedir. "Kişi özgürlüğü ve güvenliği " ve " seyahat özgürlüğü ve uyruklu" hakkında ise herhangi bir yayına rastlanmamıştır. Bu kategorilerde yapılmış yayınlarla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

1. Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim Hakkı

Sözleşmenin özellikle erişebilirlik ile ilgili maddesinde; "*Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır*" (URL 1) şeklinde ifade edilen bu kategorideki haklar ile ilgili örnek yayınlar şu şekildedir.

➤ Trabzon 'da belediyenin engelli vatandaşlar için yaptığı yol yapılan yanlış düzenleme ile engelli vatandaşlara zor anlar yaşıyor. süre: 5.05 sn. 07.06.2012.(Kanal 31).

➤ Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, engellilerin internet bağlantı fiyatlarını %25 indirimli kullanacaklarını açıkladı. süre 57 sn. 28.01.2012. (Kanal 28)

➤ Eskişehir'deki Hacı Hasan Camii, engellilerin de ibadet edebileceği bir restorasyon çalışması ile düzenlendi. Caminin açılışını diyanet İşleri Bşk. Mehmet Görmez yaptı. süre1.53 sn. 12.05.2012. (Kanal 2)

2. Yaşama Hakkı, Kişisel Bütünlüğün Korunması

Sözleşmede; "*Taraf Devletler her insanın yaşama hakkına sahip olduğunu yeniden onaylayarak engellilerin bu haktan etkin ve diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanmalarını sağlayacak gerekli tüm tedbirleri alır ve "Engelli her kişi, beden ve ruh bütünlüğüne diğer bireylerle eşit bir şekilde saygı duyulması hakkına sahiptir "* şeklinde ifade edilen bu kategorideki haklar ile ilgili örnek yayınlar şu şekildedir.

➤ İstanbul'da anneleri ameliyatlı babaları engelli 2 kardeş çöpten yiyecek topluyor. süre: 1.45sn. 19.01.2012. (Kanal 1)

➤ 72 yaşındaki yaşlı bir kadın,engelli iki çocuğu ile beraber hayat mücadelesi veriyor. süre1.33sn. 21.11.2012. (Kanal 12)

3. Sağlık Hakkı ve Rehabilitasyon ve Rehabilitasyon Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler engellilerin engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramaksızın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını tanır. Taraf Devletler engellilerin sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon da dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak için uygun tüm tedbirleri alır "* şeklinde ifade edilen sağlık ve rehabilitasyon hakkı ile ilgili örnek yayınlar şu şekildedir:

➤ 12 yaşında yatalak olan kadının, 32 yaşında yürüyebilme ihtimali doğdu. Kadının, Bülent Ecevit Üniv. Hastanesi ve Ankara Fizik Tedavi Hastanesi'nde tedavi gördüğü öğrenildi. süre: 1.53 sn. 29.07.2012.(Kanal 27).

- *Uşak Belediyesi engelli vatandaşları at sevgisiyle tedavi ediyor.* süre: 1.29 sn. 13.08.2012.(Kanal 31).

4. Eğitim Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlar*" maddesi ile vurgulanan eğitim hakkı ile ilgili örnek yayınlar şu şekildedir:

- *Adana'da 14 yaşındaki kız, geçirdiği trafik kazasında yürüme kabiliyetini kaybeden babasına bakabilmesi için okuldan alındı.* süre: 1.54 sn. 06.12.2012. (Kanal 30)
- *İzmir'de yaşayan 9 yaşındaki Arzu Özbek isimli genç kız bacaklarına protez takılırsa okula gidebilecek.* süre: 1.32 sn. 25.09.2012.(Kanal 38).

5. Çalışma ve İstihdam Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında çalışma hakkına sahip olduğunu kabul eder..... Taraf Devletler çalışırken engelli olanlar dahil olmak üzere tüm engellilerin çalışma hakkının yaşama geçmesini yasama çalışmalarını da içeren uygun tüm tedbirleri alarak güvence altına alır.*" şeklinde vurgulanan çalışma ve istihdam hakkı ile ilgili örnek yayınlar şu şekildedir:

- *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı protokol imzaladı. İmzalanan protokol ile 46 bin engelliye iş kapısı açılıyor.* süre:2.09sn. 18.02.2012. (Kanal 13)
- *Çalışma Bakanlığı, engelli çalıştırma zorunluluğunu yerine getirmeyen iş yerlerine ceza yağdırdı.* süre: 1.20 sn. 19.10.2012. (Kanal 8)

6. Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler, engellilerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına alır*" ifadesi ile açıklanan siyasal ve toplumsal yaşama katılım hakkı ile ilgili örnek yayınlar aşağıdaki gibidir:

- *İzmir'de 2011 seçimlerinde oy kullanamayan tekerlekli sandalyeli engelli vatandaşın YSK'ya açtığı davada mahkeme, YSK'nın 5 bin lira tazminat ödemesine hükmetti.* süre: 1.35 sn. 05.02.2012.(Kanal 17).
- *Özürlüler için gerekli düzenlemelerin yapılması için verilen 7 yıllık sürenin 3 yıl daha uzatılması İzmir'de engelliler tarafından protesto edildi.* süre: 1.22 sn. 25.07.2012. (Kanal 2)

7. Adalete Erişim, Yasa Önünde Eşit Tanınma, Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik Hakkı

Sözleşmeden "*Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamalıdır.*" "*Taraf Devletler engelli bireylerin hak ehliyetlerini kullanırken gereksinim duyabilecekleri desteği alabilmeleri için uygun tedbirleri alır*" ve "*Taraf Devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atar*" şeklinde özetlenerek alınan bu kategorideki haklara ilişkin örnek yayınlar aşağıda verilmiştir:

- *Türkiye'de 8 Milyon engelli yasal haklarına iyileştirme talep ediyor.* süre: 5.57 sn. 23.02.2012.(Kanal 11).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

- YSK, seçme hakkının daha rahat kullanılması için yeni bir adım atıyor. Hastalık, engel veya yaşlılık nedeniyle sandık başına gidemeyenler evlerinde oy kullanabilecek. süre: 1.07 sn. 24.11.2012.(Kanal 42).
- Yapılan ankete göre komşuların % 70'i engelli komşu istemiyor. süre: 1.58 sn. 04.07.2012. (Kanal 2)
- Ankara'da akülü arabasıyla kaldırıma çıkmayan engelli bir vatandaş, kaza sonucu hayatını kaybetti. Keçiören Belediyesi, kazaya ilişkin açıklamada bulundu. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin ise hukuk mücadelesinde Özyavuzer ailesinin yanında olacaklarını söyledi. süre: 3.08sn. 15.11.2012. (Kanal 46)

8. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı

Sözleşmede "Özgürlüklerinden hukuka aykırı veya keyfî bir şekilde mahrum bırakılmamaları, özgürlüğün kısıtlandığı hallerin hukuka dayalı olması ve engelliliğin, hiçbir koşulda özgürlüğün kısıtlanmasının gerekçesi olarak gösterilmemesi" şeklinde yer alan bu engelli hakkı ile ilgili her hangi bir yayına rastlanmamıştır.

9. Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama, İşkence, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama Hakkı

Sözleşmede "Hiç kimse işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalmamalıdır." şeklinde ifade edilen bu kategorideki haklara ilişkin örnek yayınlar şu şekildedir:

- ABD'de bir polis memurunun, engelli vatandaşa şiddet uyguladığı görüntüler, büyük tepki çekiyor. süre: 55 sn. 30.09.2012.(Kanal 28).
- Sağır ve dilsiz temizlik işçisi, arkadaşları tarafından üzerine aseton dökülerek 'şaka' maksatlı ateşe verildi. Yaralanan işçi, arkadaşlarını mahkeme verdi. süre: 1.50 sn. 18.10.2012.(Kanal 44).

10. Hane ve Aile Hayatına Saygı, Özel Hayata Saygı Hakkı

Sözleşmede "Taraf Devletler evlilik, aile, ebeveynlik ve özel ilişkilere dair meselelerde engellilere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için uygun tedbirleri etkin bir şekilde ve engellilerin diğer bireylerle eşit olduğunu gözeterek alır" ifadesi ile açıklanan bu kategorideki haklara ilişkin örnek yayınlar aşağıda verilmiştir:

- Derince'de yaşayan bir baba SHÇEK'undaki engelli çocuklarını görmek için yetkililerden yardım istedi. süre: 55 sn. 21.05.2012.(Kanal 33).
- Erzurum'da geçirdiği trafik kazası sonucu yatağa bağlı kalan Emre Dalmış ve onunla evlenmek için her engeli aşan Nevra'nın aşkı ekrana geliyor. Nevra, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'dan yardım istiyor. süre: 2.01 sn. 03.08.2012.(Kanal 41).

11. Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma Hakkı

Sözleşmede "Taraf Devletler, engellilerin yiyecek, giysi ve barınma dahil kendileri ve aileleri için yeterli yaşam standardı hakkını ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkını tanır" şeklinde vurgulanan yeterli yaşam standardı ve sosyal korunma hakkı ile ilgili örnek yayınlar şu şekildedir:

- Tunceli'de yaşayan engelli bir vatandaşa, valilik tarafından yapılan yardımın kesildiği bildirildi. Süre:2.03sn. 03.12.2012. (Kanal 44)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

- SGK, evde hasta bakanlara emeklilik müjdesi verdi. süre: 1.59 sn. 10.09.2012.(Kanal 31).

12. Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanır*" şeklinde açıklanan bu kategorideki haklara ilişkin örnek yayınlar aşağıda verilmiştir:

- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Engelli bireylerin yüzme öğrenerek sosyal hayata katılımlarını artırmak amacıyla anlamlı bir proje yürütüyor.Proje kapsamında yapılan yüzme yarışlarında dereceye giren engellilere ödülleri verildi. süre: 1.31sn. 30.06.2012. (Kanal 17)
- Manisa'nın kula ilçesindeki engelsiz yaşam merkezi'nde eğitim alan engelliler resamlara taş çıkartıyor. süre: 1.22 sn. 29.08.2012. (Kanal 12)

13.Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dahil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır*" şeklinde yer alan bu kategorideki engelli hakkı ile ilgili yayınlara aşağıda örnekler verilmiştir:

- Ankara'da yoğun kar yağışı ulaşımı olumsuz yönde etkiledi. Ankara Valiliği'nden yapılan yazılı açıklamada etkili olan kar yağışı nedeniyle hamile ve engelli personel bugün ve yarın izinli olacak. süre: 2.02 sn. 25.01.2012.(Kanal 8).
- Antalya'da şiddetli yağış ve fırtına yaşamı olumsuz etkiliyor Valilik kamuda çalışan engelli ve hamilelere izin verdi. süre: 44 sn. 10.12.2012.(Kanal 48).

14. Seyahat Özgürlüğü ve Uyraklık Hakkı

Sözleşmede "*Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve uyraklık hakkına sahip olduğunu kabul eder*" şeklinde vurgulanan seyahat özgürlüğü ve uyraklık hakkı ile ilgili ulusal televizyon kanallarında herhangi bir yayına rastlanmamıştır.

5. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler İle İlgili Yapılan Yayınların Aylara Göre Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

2012 yılı içinde ulusal televizyon kanallarında engelliler ile ilgili yapılan yayınların aylara göre dağılımı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelliler İle İlgili Yapılan Yayınların Aylara Göre Dağılımı

2012/Aylar	Yayınlanma Sayısı	%
Ocak	45	3.0
Şubat	76	5.1
Mart	88	5.8
Nisan	72	4.8
215		
Mayıs	(10 -16 Mayıs Dünya Engelliler Haftası)	14.5
Haziran	67	4.4
Temmuz	69	4.6
Ağustos	90	6.1
Eylül	61	4.1
Ekim	56	3.7
Kasım	174	11.6
483		
Aralık	(3 Aralık Dünya Engelliler Günü)	32.3
Toplam	1496	100

Tablo 5’de görüldüğü gibi ulusal televizyon kanallarında engellilere ait yayınlar Mayıs ve Aralık aylarında artmaktadır. Tüm yıl içinde engelliler ile ilgili yayınların %14,5 (215) ’i Mayıs ayında; % 32,3 (483) ’ü ise Aralık ayında yapılmıştır. Bunun nedeni “10-16 Mayıs tarihleri arası Dünya Engelliler Haftası” olması; 3 Aralık tarihinin de “Dünya Engelliler Günü” olmasıdır. Yayınların bu iki ay dışındaki aylarda düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu bulgulara göre engellilerin medyadaki görünürlüğünün bu iki ayda artması, görsel medyanın diğer toplumsal olaylarda olduğu gibi bir gündem oluştuğu zaman o gündemle ilgili yayın sayısını arttırdığı; gündemden düştüğünde ise yayın sayısını belirgin bir şekilde azalttığı şeklinde yorumlanabilir.

6. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Yayınların Aylara Göre Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

2012 yılı içinde ulusal televizyon kanallarında engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların aylara göre dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Ulusal Televizyon Kanallarında Engelli Hakları İle İlgili Yapılan Yayınların Aylara Göre Dağılımı

2012/ Aylar	Engelli Hakları														Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Ocak	16	2	15	8	36	0	3	0	0	0	5	9	43	0	137
Şubat	16	20	2	5	54	0	1	0	0	0	0	12	96	0	206
Mart	9	18	1	1	27	0	0	0	1	0	0	10	2	0	69
Nisan	40	0	1	1	104	0	0	0	1	0	1	16	0	0	164
Mayıs	49	0	0	5	26	3	2	0	0	1	0	105	0	0	191
Haziran	49	0	2	6	7	3	3	0	0	0	0	20	0	0	90
Temmuz	14	0	8	26	48	6	5	0	0	0	3	35	25	0	170
Ağustos	19	2	5	0	49	0	0	0	0	1	0	47	0	0	123
Eylül	25	2	0	3	6	0	1	0	4	0	14	36	0	0	91
Ekim	23	0	9	1	5	0	12	0	7	0	0	3	0	0	60
Kasım	35	0	3	10	12	1	32	0	0	0	0	13	0	0	106
Aralık	58	0	0	13	39	5	19	0	0	2	2	53	7	0	198
Toplam	353	44	46	79	413	18	78	0	13	4	25	359	173	0	1605

Engelli Haklarına Verilen Sıra Numaraları

1-Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma Hakkı, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim Hakkı

2- Yaşama Hakkı, Kişisel Bütünlüğün Korunması Hakkı,

3 -Sağlık, Habilitasyon ve Rehabilitasyon Hakkı

4 -Eğitim Hakkı

5 -Çalışma ve İstihdam Hakkı

6 -Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım Hakkı

7-Adalete Erişim, Yasa Önünde Eşit Tanınma, Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik Hakkı

8- Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı

9-Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama, İşkence, insanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama

10- Hane ve Aile Hayatına Saygı, Özel Hayata Saygı

11 -Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma

12-Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

13-Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar

14-Seyahat Özgürlüğü ve Uyruluk Hakkı

Tablo 6'ya göre engelli hakları ile ilgili haberler daha çok sırasıyla Şubat (206), Mayıs (191), Aralık (198), Temmuz (170) ve Nisan (164) aylarında yapılmıştır. Yapılan analizlere göre engelli hakları ile ilgili yayınların bu aylarda toplanmasının temel nedenleri şu şekilde özetlenebilir: “Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar” hakkı ile ilgili yayınlar Şubat ayındaki yayınların sayısını; “Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım” hakkı ile ilgili yayınlar Mayıs ayındaki yayınların sayısını (Bu ay içinde engelliler haftası olması nedeni ile engelliler ile ilgili birçok spor, sanat, sosyal ve kültürel etkinlik yapılmıştır); Aralık ayı içinde Dünya Engelliler Günü’nün olması nedeni ile özellikle “Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma Hakkı, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim Hakkı” ve “Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım” hakkı ile ilgili yayınlar Aralık ayındaki yayınların sayısını, “Özürlü Memurlar Seçme Sınavı” sonuçlarına göre tercihlerin ve atamaların yapılması ile ilgili yayınlar Temmuz ayı yayınların sayısını, Özürlü Memurlar Seçme Sınavı ile ilgili yapılan “Çalışma ve İstihdam Hakkı” kapsamındaki yayınlar da Nisan ayı yayınların sayısını arttırmıştır.

Tablo 6'ya göre engelli hakları arasında en çok yayın yapılan “Çalışma ve İstihdam Hakkının” yıl içindeki dağılımına baktığımızda en çok yayının (104) Nisan ayında olduğu görülmektedir. Bununla başlıca nedeni 29 Nisan 2012’de yapılacak olan “Özürlü Memurlar Seçme Sınavıdır”. Bu sınavla ilgili ulusal televizyon kanallarında yapılan yayınlar şu şekildedir: “Bu yıl ilk kez düzenlenecek özürlü memur seçme sınavı yarın yapılacak. 60 bin 375 aday memur olmak için ter dökecek”. süre: 1.57sn. 28.04.2012. (Kanal 5)

Tablo 6 incelendiğinde “Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar” hakkı ile ilgili yayınların Şubat (96) ve Temmuz (25) aylarında toplandığı görülmektedir. Daha çok haber içerikli olan bu yayınlar incelendiğinde çalışan engellilerin kış ve yaz şartlarından olumsuz etkilenmemeleri için kendilerine verilen idari izin hakkı ile ilgili haberlerin olduğu görülmektedir. “İst. Valiliği hamile ve engelli kamu çalışanlarının kar tatilini uzattı” süre: 39 sn. 02.02.2012. (Kanal 47)

Engelli haklarından “Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım” hakkı ile ilgili yapılan yayınlar daha çok Mayıs ayında toplanmıştır. Bu ay içerisinde “Dünya Engelliler Haftası”nın yer alması nedeni ile birçok spor, sanat, sosyal ve kültür etkinlikleri yapılmıştır. Bu nedenle bu kategorideki yayınların sayısı Mayıs ayında artmıştır. “Engelli haftası nedeniyle İzmir’de askerlik görevini yerine getiremeyen engelli vatandaşlar bir günlük de olsa askeri üniforma giyme şansını elde etti.” süre: 2.31 sn. 11. 05.2012. (Kanal 16)

Araştırmanın bir diğer bulgusu da “Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme, Topluma Dahil Olma, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ve Bilgiye Erişim Hakkı” ile ilgilidir. Bu kategoride yıl içerisinde 354 yayın yapılmıştır. Yayınların aylara göre dağılımına bakıldığında aylar arasında çok büyük bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgu engellilerin erişebilirlik, kişisel hareketlilik, bağımsız yaşayabilme, topluma dahil olma ve bilgiye erişim gibi en çok yaşadıkları sorunların görsel medyada yıl içinde gündemde kaldığını göstermektedir.

Sonuç Tartışma ve Öneriler

Ulusal televizyon kanallarında engelli haklarına yer verilme durumunu amaçlayan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

2012 yılı içinde 48 ulusal televizyon kanalında engelli ve engelli hakları ile ilgili toplamda 3101 adet yayın yapılmıştır. Yapılan bu yayınların % 48’i engelliler ile ilgili iken % 52’si engelli

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

hakları ile ilgilidir. 2012 yılında engelliler ve engelli hakları ile ilgili kanal başına düşen yayın sayısı sadece 65'dir. Bu yayınlar incelendiğinde aslında gerçek sayının çok daha az olduğu görülecektir. Bunun nedeni engelliler ile ilgili bir haberin aynı kanalda gün içinde defalarca tekrarlanmasıdır. Dolayısıyla ulusal televizyon kanalları 365 günün çok az gününde engellileri hatırlamakta ve engelli haklarına yer vermektedir. Türkiye'deki medyanın engellilere olan bu yaklaşımını ileri demokrasilerin olduğu ülkelerde de görmekteyiz. Oysa ki Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinin "*bilinç yükseltme*" başlığı ile yer alan 8. Maddesinin içinde "Engellilerin tüm medya organlarında, (kitle iletişim araçlarında) bu sözleşme'nin amacına uygun bir yaklaşımla tasvir edilmesini (tanıtılmasını) cesaretlendirmek" (URL 1) için taraf devletlerin tedbir almasını istemektedir. Araştırmanın bu sonucu ulusal televizyon kanallarının yayın sayısı açısından engellilere yeterince destek olmadığını göstermektedir. Ulusal televizyon kanallarının engellilere yeterince destek olmadığını yaptıkları programların yayın sürelerinde de açıkça görmekteyiz. Nitekim yapılan yayınların yarıdan fazlasını 0-3 dakika arasında olan haber içerikli yayınlar oluşturmaktadır. Tüm yayınların sadece %2,8'ini 7 dakika ve üzeri olan yayınlar oluşturmaktadır. Ulusal televizyon kanallarının bu yayın süreleri ile toplumun engellilere olan bakış açısını değiştirmede etkili olacağını söylemek güçtür. Çünkü bu kısa süreli yayınlar sadece günlük olayların aktarılması şeklindedir. Ulusal televizyon kanallarında engelli ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların türleri de bu durumu desteklemektedir. Çünkü yapılan yayınların %92,6'sını haber yayınları oluştururken sadece %7,4'ünü diğer yayınlar oluşturmaktadır. Zaten sosyal hayatın içinde birçok ayrımcılığa uğrayan engelli kişiler, ulusal televizyon kanallarının sanat, spor, kültür, magazin vb. diğer yayın türlerinde de yeterince yer bulamamaları onların toplumsal hayattan büyük ölçüde soyutlanmalarına neden olmaktadır.

Ulusal televizyon kanallarında "engellilerin haklarına dair birleşmiş milletler sözleşmesinde" yer alan engelli haklarına yer verilme durumuna bakıldığında en fazla çalışma ve istihdam hakkı ile ilgili yayınların olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri arasında ilk kez 2012 yılında yapılan "Özürlü Memurlar Seçme Sınavı" ile ilgili yapılan haberler, engellilerin en büyük sorunları arasında olan işsizlik sorunu ve bu soruna yönelik getirilen çözümlere yönelik yapılan yayınlar gösterilebilir. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2002)'nin yaptığı "Türkiye Özürlüler Araştırmasında" iş gücüne dahil olmayan engelli nüfus oranının % 78,29 olduğu düşünüldüğünde engelli vatandaşlarımız için çalışma ve istihdam hakkının ne kadar önemli olduğu açıktır. Yine Özbulut ve Sayar (2009)'ın Malatya'daki engelli bireyler ve aileleri ile yaptıkları alan araştırmasında engellilerin ve ailelerinin en temel istekleri arasında ekonomik sorunlarının çözülmesinin yer alması da çalışma ve istihdam hakkının engelliler için önemini ortaya koymaktadır. Çalışma ve istihdam hakkı engelli vatandaşlarımız için bu kadar önemli iken ulusal televizyon kanallarının sadece haber niteliğinde kısa süreli (0-3 dk) yayınlar yapması ve bu yayınların da sadece belli aylarda toplanması ulusal televizyon kanallarının engelli vatandaşlarımıza yeterince destek olmadığını göstermektedir. Oysa ki T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, yaptırdığı "*Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor*" araştırmasında, engellileri yasalara uygun ve başarılı şekilde istihdam eden işyerlerinin ve çalışma hayatında başarılı olmuş engellilerin başta televizyon olmak üzere tüm medya araçlarından kamuoyuna duyurulmasının faydalı olacağını ifade etmektedir.

Engelli kişiler onur ve değer bakımından diğer insanlarla eşit olmasına rağmen ne yazık ki haklara erişim ve kullanma konusunda en zayıf ve dezavantajlı toplumsal gruptur (Çağlar, 2011). Dolayısıyla engellilerin ve engelli haklarını savunan sivil toplum kuruluşlarının gündeme getirdikleri sorunların başında engellilerin sosyal hayatın her alanında diğer vatandaşlar kadar yer alamayışlarıdır. Aslında bu soruna engelli vatandaşlarımızın engelleri değil; merkezi ve yerel yönetimlerce karşılarına çıkarılan engeller ve toplumun duyarsızlığı neden olmaktadır. Bu duruma ulusal televizyon kanallarında yapılan bazı yayınlar örnek olarak verilebilir: "*İstanbul*

Kumburgaz'da engelli vatandaşların kullanması için bir üst geçit yapıldı. Ancak üst geçidin çıkışı var, inişi yok. Büyükçekmece Belediye Başkanı Hasan Akgün üst geçidi komedi olarak nitelendirdi." (Kanal 13), " *İstanbul Kartal'da yayalar ve engelliler için yapılan üst geçidi motosikletliler kullanıyor*" (Kanal 2). Türkiye'de engelliler ile ilgili yaşanan bu sorunlarla hemen hemen her gün karşılaşmaktadır. Bundan dolayı ulusal televizyon kanallarında da en çok işlenen konuların başında engelli vatandaşlarımızın toplum hayatında karşılaştığı sorunlar, bu sorunlara çözüm arayışları ve engellilerin sosyal hayatın içinde olduğunu gösteren iyi örnekler (kültür, sanat, spor) gelmektedir. Bu yayınlar Birleşmiş Milletlerin Engellilerin Haklarına Dair Sözleşmesinde yer alan "Erişebilirlik, Kişisel Hareketlilik, Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma, Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim Hakkı" ve "Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım Hakkı" kapsamına girmektedir. Engellilerin bağımsız ve insan onuruna uygun bir yaşam sürebilmeleri için toplumun diğer üyeleriyle eşit şekilde fiziksel çevreye, ulaşma, bilgi ve iletişim teknolojisi dahil bilgiye ve iletişime, halka açık diğer tesis ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması gerekmektedir (Çağlar, 2012). Bu engellilerin en temel haklarından birisidir (Erişebilirlik). Dünyanın bazı ülkelerinde engellilerin bu temel haklarının sağlandığı iyi örneklerle karşılaşmaktadır. Örneğin Fırat (2009) Kanada'nın Vancouver şehrinde hiçbir tekerlekli araç sahibinin kent içi ulaşımında yerel yönetimlerin aldıkları önlemler sayesinde sorun yaşamadığını ve herkesin önce engelli vatandaşların otobüse binmesini beklediğini ifade etmektedir. Bu örnekte engelli vatandaşların özellikle erişebilirlik haklarının sağlanmasında yerel yönetimlerin sorumlulukları ve toplumun engelliler konusundaki duyarlılığı vurgulanmaktadır. Vancouver şehrindeki gibi dünyadaki diğer şehirlerde engelli haklarında yaşanan gelişmeler ve güzel örnekler ulusal televizyon kanallarında sıkça gösterilmelidir. Bu yayınlar sayesinde seçmen vatandaşlarımızdan olan engelli vatandaşlarımız bu güzel uygulamaları yöneticilerinden talep edecekler; yöneticilerde görsel medyanın eleştirel yayınları sayesinde üzerlerinde bir kamuoyu baskısı hissedeceklerdir. Ayrıca toplumun engelli olmayan üyelerinin de engellilere olan tutum ve davranışları olumlu yönde değişecektir.

Ulusal televizyon kanallarında engelliler ile ilgili yapılan yayınların aylara göre dağılımı incelendiğinde 1496 toplam yayın içerisinde 215 yayının Mayıs ayında, 483 yayının ise Aralık ayında yapıldığı görülmektedir. Mayıs ayında dünya engelliler haftasının, Aralık ayında ise dünya engelliler gününün olması bu aylarda yapılan yayınların sayısını arttırmıştır. Diğer aylarda ise yayın sayılarının belirgin bir şekilde düştüğü görülmektedir. Ulusal televizyon kanallarında engelli hakları ile ilgili yapılan yayınlar ise daha çok Şubat, Mayıs, Aralık, Temmuz ve Nisan aylarında yapılmıştır. Şubat ayındaki yayınların sayısını yaşanan kış koşulları nedeni ile engellilere verilen idari izin haberleri, Mayıs ayındaki yayınların sayısını "Dünya Engelliler Haftası, Aralık ayındaki yayınların sayısını "Dünya Engelliler Günü", Temmuz ayındaki yayınların sayısını "Özürlü Memurlar Seçme Sınavı" sonuçlarına göre tercihlerin ve atamaların yapılması hakkında yapılan haberler; Nisan ayındaki yayınların sayısını da "Özürlü Memurlar Seçme Sınavı" hakkında yapılan haberler arttırmıştır. Görüldüğü gibi engelliler ile ilgili yapılan yayınlar sorunu ortaya koyan ve soruna çözümler üreten yayınlardan daha çok bilgilendirme ve haber verme niteliğindeki yayınlardan oluşmaktadır. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2013) "Engelli Hakları İnceleme Raporu"nun değerlendirme bölümünde engellilerle ilgili herkese ve her kuruma görev düştüğünü ve özellikle medyada engelliler ile ilgili konuların gündemde tutularak farkındalık artırılmasının gereğini ifade etmesine rağmen ulusal televizyon kanallarının yaptıkları bu nitelikteki yayınlarla engellilerin toplum hayatında ayrımcılığa uğramadan yaşamaları zor görünmektedir. Sonuç olarak kapsayıcı yaniyla önemli bir rolü olan medya sahip olduğu tutumu (engelli kişilere hiç yer verilmemesi, bu kişilerin yanlış yansıtılması ya da basma kalıplaştırılması vb.) değiştirmedikçe engellilerin yaşamında da çok az şey değişecektir (UNİCEF, 2013).

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda şu öneriler yapılabilir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

- Hükümetler, yerel yönetimler ve toplum üzerinde etkisi olan görsel medyanın engelliler ve engelli hakları ile ilgili yaptıkları yayınların niceliğini ve niteliğini arttırmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Ulusal televizyon kanallarında engellilerin görünürlüğünü arttırmak için engelli ve engelli hakları ile ilgili yapılan yayınların yılın geneline yayılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.
- Ulusal televizyon kanallarının engelliler ile ilgili yaptıkları yayınlarda "Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinde" yer alan tüm engelli haklarına dengeli bir şekilde yer vermesinin faydalı olacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALANKUŞ, S. (2009). Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği, Der: Alankuş S. *Gazeteciliğe Başlarken Okuldan Haber Odasına*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- ALTUN, A. (2013). Medya Okuryazarlığı, E. Gençtürk ve K. Karatekin (Edt.), *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar*, Ankara: Pegem Akademi.
- AUSLANDER, G. K and GOLD, N. (1998). Disability terminology in the media: a comparison of newspaper reports in Canada and Israel, *Social Science & Medicine* 48, 1395-1405.
- BALCAZAR, F. E., KEYS, C. B. & SUAREZ-BALCAZAR, Y. (2001) Empowering Latinos with Disabilities to Address Issues of Independent Living and Disability Rights: A Capacity Building Approach, *Journal of Prevention & Intervention in the Community* (The Haworth Press, Inc.) Vol. 21, No. 2, pp. 53-70.
- BARNES, C. & OLIVER, M. (1995). Disability Rights: rhetoric and reality in the UK, *Disability & Society*, Vol. 10, No. 1, pp. 110-116.
- Birleşmiş Milletler (United Nations). (2006). *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*. <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06. 2013).
- BOZKURT, V. (2011). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa: Ekin Yayınları.
- BÜYÜKKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK, E.K., AKGÜN, Ö.E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- ÇAĞLAR, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri, *AÜHFD*, 61 (2), 541-598.
- ÇAĞLAR, S. (2011). Engelli Hakları Sözleşmesi’nde Ayrımcılık Yasağı ve Türkiye’nin Uyum Sorunu, *TBB Dergisi*, (96), 149-178.
- DOĞAN, İ. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Engelliler Hakkında Kanun (5378 S. K.). Resmi Gazete, 25868 (Temmuz, 2005).
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (5825 S.K.). Resmi Gazete, 27288 (Temmuz 2009).
- ERGÜN, M. (1994). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara: Ocak Yayınları.
- FIRAT, S. (2009). Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Politikaların Önemi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20, (2), 57-68.

- FLEİSCHER, D.Z. ve Zames, F. Z. (2011). Disability and the media in the 21st century, Diana Papademas (Edt), *Human Right and Media*, UK: Emerald Group Publishing Limited.
- GÜLMEZ, M. (1994). *İnsan hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 256.
- GOGGİN, G and NEWELL, C. (2004). Uniting the nation? Disability, stem cells, and the Australian media, *Disability & Society*, Vol. 19, No. 1. 47-60.
- HALLER, B., DORRIES, B. and RAHN, J. (2006). Media labeling *versus* the US disability community identity: a study of shifting cultural language, *Disability & Society* Vol. 21, No. 1, pp. 61-75.
- HARTNETT, A. (2000). Escaping the 'Evil Avenger' and the 'Supercrip': Images of Disability in Popular Television, *The Irish Communications Review*, Vol.8, pp. 20-29.
- İNAL, H. T. (2011). Engelli Çocuğun ve Ergenlerin Özel Hakları, A. Kulaksızoğlu (Hazırlayan), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı "Anne-Baba ve Öğretmenler İçin"*, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.67-98.
- JAEGER, P. (2004). The Social Impact of an Accessible E-Democracy: Disability Rights Laws in the Development of the Federal E-Government, *Journal of Disability Policy Studies* 15: pp. 19-26.
- KARASAR, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KEPENEKÇİ, Y.K. (2008). *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık*, Ankara: Ekinoks Yayınları.
- MABBETT, D. (2005). The Development of Rights-based Social Policy in the European Union: The Example of Disability Rights, *JCMS, Volume 43*. Number 1. pp. 97-120.
- MEB, (2005). *6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı*, Ankara: MEB Yayınları.
- MİLES, S. (1996). Engaging with the Disability Rights Movement: the experience of community-based rehabilitation in southern Africa, *Disability & Society*, Vol. 11, No. 4, pp. 501- 517.
- MORA, N. (2008a). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*, Altıkitap Yayınları.http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/medya_calismalari_medya_pedagojisi_ve_kuresel_iletisim.pdf. (Erişim Tarihi: 24.08.2013).
- MORA, M. (2008b). Medya ve Kültürel Kimlik, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (1).
- ÖZBULUT, M. ve SAYAR, Ö. Ö. (2009). Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafı “Engelli Bireylerin Toplumla Bütünleştirilmesine Yönelik Tespit, Bilgilendirme ve Veri tabanı Oluşturma Çalışması (Özveri- Malatya) Projesi Araştırma Sonuçları” *Aile ve Toplum*, 5 (17), 59-76.
- ÖZDEMİR S. (1998). *Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- ÖZSOY, Y., ÖZYÜREK, M. ve ERİPEK, S. (1998). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar "Özel Eğitime Giriş"*, Ankara: Karatepe Yayınları.
- ÖZTÜRK, M. (2011). Türkiye’de Engelli Gerçeği, MÜSİAD Cep Kitapları-30, <http://www.musiad.org.tr/img/arastirmalaryayin/pdf/turkiyede%20engelli%20gercegi.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.08.2013).
- PARENS, E ve Asch, A. (2003). Disability rights critique of prenatal genetic testing: Reflections and recommendations, *Mental Retardations and Developmental Disabilities Research Review*. 9: 40-47.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

- PETERS, S., JOHNSTONE, C. and FERGUSON, P.(2005). *A Disability Rights in Education Model for evaluating inclusive education*, *International Journal of Inclusive Education* Vol. 9, No. 2, pp. 139–160.
- RAZ, A. (2004). Important to test, important to support”: attitudes toward disability rights and prenatal diagnosis among leaders of support groups for genetic disorders in Israel, *Social Science & Medicine*, 59, 1857–1866.
- SOFFER, M., RIMMERMAN, A., BLANCK, P and HILL, E. (2010). Media and the Israeli disability rights legislation: progress or mixed and contradictory images? *Disability & Society* Vol. 25, No. 6, 687–699.
- STANTON, T. (2002). Taking Rights Structurally: Disability, Rights and Social Worker Responses to Direct Payments, *British Journal of Social Work*, 32, 751–763.
- STIBBE, A. (2004). Disability, gender and power in Japanese television drama, *Japan Forum* 16 (1), 21–36.
- ŞAHİN, H. (2005). “Engellilik: Sağlık Çalışanlarının ve Tıp Eğitiminin Bakış Açısı Nedir?” *Toplum ve Hekim*, Mayıs-Haziran Sayı 3 , s.220.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2013). *Engelli Hakları İnceleme Raporu*, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2013/raporlar/engelli_haklari_inceleme_raporu.pdf, (Erişim tarihi: 02.09.2013).
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, *Özürlülük Eğitimi: Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Temel Araştırması*, http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8321/files/toplum_ozurlulugu_nasil_anliyor.pdf, (Erişim Tarihi: 31.08.2013).
- TDK (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*, <http://www.tdk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 24.08.2013).
- TÜİK. (2011). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010, *Haber Bülteni*, Sayı 71.
- UNİCEF (2013). Dünya Çocuklarının Durumu 2013 (Engelli Çocuklar), <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/o/sowc-2013-web.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.09.2013).
- YILDIRIM, Ş. B. (2011). *Engellilere İlişkin Haberlerin Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- URL 1: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>, (Erişim Tarihi: 25.08.2013).